

تکالیف سازمان بورس و اوراق بهادار در زمینه پیشگیری از جرم

امیر حسن نیازپور*

چکیده

جرم‌های علیه بازار سرمایه، ارزش‌ها، بایدها و نبایدهای نظام اقتصادی را نقض کرده و به چالش می‌کشند. به واسطه ارتکاب این رفتارهاست که رقابت عادلانه، اعتماد میان کنشگران بازار سرمایه و شفافیت در اطلاعات، دچار آسیب جدی می‌شوند. به همین جهت، از یکسو سیاست‌گذاران جنایی به جرم‌انگاری و کیفرگذاری و در واقع اتخاذ سیاست‌های کیفری در قبال آنها مبادرت می‌ورزند و از سوی دیگر، در راستای پیش‌بینی تدابیر پیشگیرانه ناظر به این جرم‌ها گام برمی‌دارند. سیاست‌ها و اقدام‌های پیشگیرانه که از ماهیت غیرقهرآمیز برخوردارند، اسباب کاهش یا از بین بردن عوامل جرم‌زا را امکان‌پذیر ساخته و بستری برای پیشگیری از وارد شدن شهروندان به ورطه بزهکاری فراهم می‌سازند. قانون‌گذار، در چارچوب «قانون بازار اوراق بهادار جمهوری اسلامی ایران (۱۳۸۴)» برای کاهش شمار بزهکاری در بازار سرمایه، به سازمان بورس و اوراق بهادار در کنار واگذاری وظیفه شناسایی جرم‌ها و اعلام آنها به مراجع قضایی، مأموریت پیشگیری از این نوع بزهکاری‌ها را هم سپرده است. بدیهی است که این سازمان باید برای انجام این تکلیف مهم که می‌تواند در کاهش شمار بزهکاری اقتصادی و برقراری امنیت در بازار سرمایه نقش‌آفرین باشد، به سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی مبادرت ورزد. در این نوشتار، از تکالیف پیشگیرانه سازمان بورس و اوراق بهادار در زمینه علت‌شناسی جرم‌ها (۱)، اتخاذ تدابیر پیشگیرانه ماهوی (۲) و تدوین آیین پیشگیرانه (۳) سخن به میان می‌آید تا به این واسطه چرایی واگذاری مأموریت پیشگیری از جرم‌های علیه بازار سرمایه به نهاد مذکور و قلمرو این تکالیف شناسایی شود.

واژگان کلیدی

بازار سرمایه، جرم اقتصادی، پیشگیری از جرم، سازمان بورس و اوراق بهادار، سیاست جنایی

Email: niapah@yahoo.com

* استادیار دانشکده حقوق دانشگاه شهید بهشتی

تاریخ پذیرش: ۹۶/۲/۲۴

تاریخ ارسال: ۹۵/۱۱/۹

فصلنامه راهبرد / سال بیست و ششم / شماره ۸۲ / بهار ۱۳۹۶ / صص ۳۲۷-۳۵۵

جستارگشایی

بزهکاری علیه بازار سرمایه مانند دیگر رفتارهای مجرمانه اقتصادی نیرنگمدار است. به واسطه ارتکاب این پدیده اسباب پنهان کردن و نادیده گرفتن حقیقت و ایجاد وضعیت نابرابر میان مرتکبان جرم و بزه دیده و همچنین سوءاستفاده از موقعیت‌ها به زیان بزه دیده فراهم می‌آید. به این سان، با ارتکاب این رفتارها ارزش‌های بنیادی حاکم بر این بازار نقض شده و چالش‌های متعددی در فرایند دادوستد سرمایه ایجاد می‌شود (گسن، ۱۳۹۲: ۳۳).

بازار سرمایه در کشور ایران از دهه ۱۳۵۰ وارد عرصه نظام اقتصادی شده است. سیاست‌گذاران در سال ۱۳۴۶^(۱) و با راه‌اندازی سازمان کارگزاران بورس و اوراق بهادار در راستای شکل‌دهی مناسب و تنظیم کلیه فعالیت‌های بازار سرمایه ایران و همچنین هنجارگذاری‌های سنجیده در این پهنه گام برداشته‌اند. از آن هنگام به بعد مقررات متعددی در این زمینه به تصویب رسیده است^(۲) تا این که در سال ۱۳۸۴ با تدوین و تصویب «قانون بازار اوراق بهادار جمهوری اسلامی ایران» زمینه‌های مناسب برای ارتقای جایگاه این سازمان در عرصه اقتصاد و نظارت پایدار بر فعالیت‌های بازار سرمایه فراهم شده است. قانون‌گذار، در چارچوب این قانون که دارای ۶۰ ماده است، ضمن شرح مأموریت نهاد ناظر بازار سرمایه برای به‌روز کردن مدیریت آن، پیش‌بینی ضوابط و معیارهای نویافته فعالیت در این پهنه، اجرای این موازین و رسیدگی به اختلافات میان فعالان این عرصه به هنجارگذاری و حمایت کیفری از آنها نیز مبادرت ورزیده است تا از همه ظرفیت‌های نظام حقوقی به‌منظور حمایت از حقوق سرمایه‌گذاران، تضمین رعایت ارزش‌های بازار سرمایه و ایجاد نظم در این پهنه و نیز پاسداری از هنجارها، بایدها و نبایدهای عرصه اقتصاد خصوصاً شفافیت، رقابت بدون تقلب بهره گرفته شود. از همین روست که مطابق ماده ۲ قانون پیش‌گفته دستیابی به این هدف‌ها در شمار بنیادی‌ترین مأموریت‌های شورا و سازمان بورس و اوراق بهادار گنجانده شده است.^(۳)

در قلمرو بازار سرمایه به‌موجب بند ۳ ماده ۱ قانون پیش‌گفته، شاخص‌ترین فعالیت، دادوستد اوراق بهادار است که برای انجام آن کنشگران متعددی نقش ایفا می‌کنند؛ مانند کارگزار، بازارگردان، مشاور سرمایه‌گذاری. طبیعتاً، فعالیت هر یک از آنان بر اقتصاد و نظام بازار تأثیرگذار است. به همین جهت، قانون‌گذار برای ایفای نقش این فعالان اقتصادی به شکل مطلوب به هنجارگذاری مبادرت ورزیده است تا از رهگذر رعایت آنها نظم اقتصادی در بازار سرمایه برقرار و تضمین شود.

فصل ششم با عنوان جرائم و مجازات‌ها به جرم‌انگاری و کیفرگذاری در این گستره برای حمایت از ارزش‌های بازار سرمایه اختصاص یافته و به‌موجب مواد ۴۶ تا ۵۰ شماری از رفتارهای

ناقص هنجارهای بازار سرمایه مثل افشا یا انتشار اطلاعات نهانی جرم شناخته شده است.^(۴) بدیهی است که تدوین این سیاست‌های کیفری به منظور حمایت از ارزش‌های نظام بازار و اقتصادی به پیدایش «حقوق کیفری بازار سرمایه»^(۵) انجامیده است.

قانون‌گذار، در کنار اینها به شناسایی دیگر راهبرد مهارکننده جرم یعنی، پیشگیری از جرم هم در این عرصه مبادرت ورزیده است تا با شکل‌گیری «حقوق پیشگیری از جرم‌های علیه بازار سرمایه»^(۶) اسباب کاهش شمار این دسته از جرم‌های اقتصادی در گستره سیاست جنایی ایران فراهم شود. سیاست‌گذاران جنایی با اتخاذ این تدابیر به هر دو راهبرد و جنبه‌های مهارکننده جرم در عرصه نظام بازار سرمایه توجه کرده‌اند تا با استفاده از ظرفیت‌های هر یک از آنها از میزان ارتکاب بزهکاری‌ها علیه ارزش‌ها و هنجارهای بنیادین این بازار کم شود (میرزایی منفرد، ۱۳۸۹: ۱۷) به این سان و از رهگذر بند ۸ ماده ۷ قانون پیش گفته: «اتخاذ و تدابیر لازم جهت پیشگیری از وقوع تخلفات در بازار اوراق بهادار» در شمار تکالیف هیئت‌مدیره و در واقع سازمان بورس و اوراق بهادار گنجانده شده است.

واگذاری پیشگیری از جرم علیه بازار سرمایه به این سازمان دارای بنیان‌های جرم‌شناسانه و حقوقی است. به کارگیری اقدام‌های پیشگیرانه، اسباب کاهش و یا از بین بردن تأثیر عوامل جرم‌زا را فراهم می‌آورد و بر این اساس از شمار این نوع جرم‌ها که ناقص ارزش‌های اقتصادی و بر هم زننده امنیت در این عرصه هستند، کاسته می‌شود. به این ترتیب، سازمان مذکور به واسطه عهده‌دار شدن مأموریت پیشگیری از جرم باید در زمینه علت‌شناسی جرم‌های علیه بازار سرمایه و اتخاذ و اجرای تدابیر غیرقهرآمیز کاهنده این‌گونه بزهکاری‌ها و کاهش احتمال گرایش شماری از فعالان بازار سرمایه به رفتارهای مجرمانه گام بردارد. علاوه بر این، پیشگیری از جرم در تأمین امنیت جامعه از جمله در قلمرو بازار سرمایه تأثیرگذار است و به همین جهت است که «حق شهروندان بر پیشگیری از جرم»^(۷) تبلور می‌یابد. مأموریت سازمان بورس و اوراق بهادار در زمینه پیشگیری از جرم‌ها علیه بازار سرمایه در حق شهروندان مبنی بر داشتن امنیت که برای همه نهادهای حاکمیت یا وابسته به آن تکلیف‌آفرین است، ریشه دارد. به این ترتیب، سازمان بورس و اوراق بهادار برای عملیاتی کردن راهبرد مذکور و انجام مأموریت پیشگیری از جرم در بازار سرمایه باید در راستای اتخاذ تدابیر مناسب پیشگیرانه گام بردارد.

در همین چارچوب، در این نوشتار به منظور شناسایی چرایی واگذاری پیشگیری از جرم‌های علیه بازار سرمایه به سازمان یاد شده و همچنین جنبه‌های مختلف آن از علت‌شناسی جرم‌ها (الف)، اتخاذ تدابیر پیشگیرانه ماهوی (ب) و تدوین آیین پیشگیرانه (پ) در پهنه بازار سرمایه سخن به میان می‌آید.

۱. علت‌شناسی جرم‌ها

پیشگیری از جرم، شامل مجموعه‌ای از اقدام‌های غیرقهرآمیز است که به منظور تأثیرگذاری بر عوامل جرم‌زا، کاهش شمار رفتارهای مجرمانه در دو پهنه فردمدار و موقعیت‌مدار به اجرا درمی‌آیند. این دو گستره تکمیل‌کننده یکدیگرند و با وجود «اصل بیشینه‌بودن استفاده از پیشگیری فردمدار»^(۸) به کارگیری اقدام‌های پیشگیرانه موقعیت‌مدار نیز می‌تواند در کاهش یا از بین بردن دسته‌ای از عوامل جرم‌زا نقش‌آفرین باشند.

سازمان بورس و اوراق بهادار به‌عنوان نهاد حمایت‌کننده ارزش‌های حاکم بر بازار سرمایه و همچنین مرجع تضمین‌کننده امنیت اقتصادی کنشگران این بازار باید در هر یک از این گستره‌ها به اتخاذ و اجرای تدابیر پیشگیرانه ماهوی مبادرت ورزد. اما برای اتخاذ تدابیر مناسب، علت‌شناسی جرم‌های علیه بازار سرمایه و پردازش آمار و اطلاعات مرتبط با این پدیده از مهم‌ترین بایسته‌هاست.

به هر رو، پیشگیری از همه انواع بزهکاری از جمله رفتارهای مجرمانه علیه بازار سرمایه آنگاه می‌تواند اثربخش باشد که در راستای آن به شکل چارچوب‌مند گام برداشته شود. بر همین اساس، برای پیشگیری از جرم هفت مرحله پیش‌بینی شده است که سیاست‌گذاران جنایی باید به‌منظور دسترسی به این هدف، به علت‌شناسی جنایی، انتخاب آماج، نظریه‌مندسازی، انتخاب شیوه، تعیین نهاد اجراکننده، عملیاتی‌کردن روش‌ها و درنهایت ارزیابی سیاست‌ها مبادرت ورزند. در این میان، علت‌شناسی رفتارهای مجرمانه از دو جهت دارای اهمیت است. یکم اینکه، نخستین مرحله از سیاست‌گذاری پیشگیرانه است و دوم اینکه به‌واسطه آن شناخت تصمیم‌گیران و برنامه‌ریزان نسبت به پدیده مجرمانه و چرایی وقوع آن امکان‌پذیر می‌شود و در نتیجه می‌توان دقیق‌تر به سمت اتخاذ تدابیر مناسب پیش رفت. به این‌سان، علت‌شناسی جنایی برای سیاست‌گذاران جنایی اسباب نگرستن به واقعیت‌های مربوط به جرم و بودن‌ها و نبودن‌ها در پهنه سیاست‌گذاری را فراهم می‌آورد. زیرا علت‌شناسی جنایی شامل مجموعه‌ای از اقدام‌هاست که از رهگذر آنها سیمای بزهکاری و عوامل مؤثر بر ارتکاب این پدیده شناسایی و تحلیل می‌شوند (نجفی ابرندآبادی، ۱۳۹۲: ۱۱۵) سپری‌شدن این مرحله به‌صورت دقیق؛ چنان‌که نگاه تصمیم‌گیران را نسبت به موقعیت‌ها ژرف‌تر کند؛ به دو دسته اقدام وابسته است، از یکسو اقدام‌های گردآورنده و از سوی دیگر، اقدام‌های پردازشگر.^(۹)

سازمان بورس و اوراق بهادار که از سوی قانون‌گذار مأموریت یافته است تا در زمینه پیشگیری از جرم‌های علیه بازار سرمایه سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی نماید، در گام یکم و برای اتخاذ تدابیر مناسب باید علت‌شناسی جنایی را پیشه کند. در واقع، پیش از هر گونه

سیاست‌گذاری و اقدام برای پیشگیری از جرم‌های یادشده به شناخت این نوع جرم‌ها مبادرت ورزد. بر همین اساس، به‌کارگیری اقدام‌های دقیق برای شناسایی شمار بزهکاری‌ها علیه بازار سرمایه و تحلیل همه‌جانبه آنها کاملاً ضرورت دارد.

۱-۱. اقدام‌های گردآورنده

در فرایند علت‌شناسی جرم، ازجمله رفتارهای مجرمانه علیه بازار سرمایه باید ابتدا آمار و اطلاعات لازم و البته تا آنجا که امکان‌پذیر است را به دست آورد. چه اینکه در پرتو اقدام‌های یادشده است که موجبات پی‌بردن به میزان ارتکاب بزهکاری‌ها علیه بازار سرمایه، شمار مرتکبان این جرم‌ها و بزه‌دیدگان، نوع بزه‌کاری‌ها و مانند اینها فراهم می‌شود.

گردآوری آمار و اطلاعات مربوط به جرم‌های علیه بازار سرمایه به دو شکل انجام می‌پذیرد. شکل نخست آن، جنبه شماری (کمی) دارد. این اقدام از رهگذر آمار جنایی تبلور پیدا می‌کند. بنابراین، در پرتو آمار جنایی که شیوه‌ای برای توصیف عددی رفتارهای مجرمانه است، سیاست‌گذاران سازمان بورس و اوراق بهادار با تعداد جرم، بزهکاران و بزه‌دیدگان آشنا می‌شوند. این شناخت از رهگذر سازوکارهای متعددی صورت می‌گیرد که شکایت بزه‌دیدگان، اعلام شهروندان و کشف جرم در قلمرو سازمان یادشده از متعارف‌ترین آنهاست. اما به نظر می‌رسد این سازوکارها در شناخت گونه‌های جرم علیه بازار سرمایه و به‌دست آوردن اطلاعات مناسب در این زمینه ناتوان باشند. زیرا ابزارهای رسمی آمار جنایی به دلایل متعدد صرفاً قابلیت شناسایی دسته‌ای از جرم‌ها را دارند و در نتیجه شماری از بزهکاری‌ها ناشناخته باقی می‌مانند (منفرد، ۱۳۹۰: ۲۵). به همین جهت، سازمان مذکور باید با استفاده از دیگر سازوکارها که تا اندازه‌ای ترمیم‌کننده کاستی‌های سازوکارهای رسمی‌اند، به واقعیت‌های مربوط به این جرم‌ها بیشتر نزدیک شوند.

بر این اساس، نهاد پیش‌گفته باید در کنار اینها، از سازوکارهای دیگر مانند گزارش‌دادن بزهکاران^۱ یا پیمایش از بزه‌دیدگان^۲ به پرسشگری برای دستیافتن به شمار جرم‌های ارتکاب‌یافته مبادرت ورزد.^(۱۰) سازمان بورس و اوراق بهادار با توجه به عهده‌دار شدن مأموریت پیشگیری از جرم باید علاوه بر گردآوری رسمی آمار و اطلاعات مجرمانه نسبت به استفاده از روش‌های یادشده به‌منظور کاهش قلمرو رقم سیاه بزهکاری^(۱۱) اقدام کند. به هر رو، کوچک‌ساختن این پهنه به کارگزاران عدالت کیفری امکان شناخت مناسب جنبه‌های مختلف بزهکاری از جمله چرایی وقوع یا شناسایی نشدن آنها را می‌دهد. بنابراین، سازمان یادشده باید

1. Self-Report Surveys (SRS)
2. Crime Victim Surveys (CVS)

در راستای پیش‌بینی بایسته‌های این تکلیف از رهگذر شناسایی ساختار مناسب به‌منظور گردآوری آمار و اطلاعات مربوط به بزهکاری‌ها علیه بازار سرمایه جهت علت‌شناسی جنایی و ایفای درست و دقیق تکلیف پیشگیرانه گام بردارد.

۱-۲. اقدام‌های پردازشگر

در فرایند علت‌شناسی جنایی علاوه‌بر شناسایی آمار و اطلاعات جنایی باید نسبت به آنها تحلیل هم صورت پذیرد. زیرا گردآوری آمار و اطلاعات به شناخت از بزهکاری صرفاً جنبه توصیفی می‌دهد که طبیعتاً نمی‌تواند در شناخت همه‌جانبه از رفتارهای مجرمانه نقش‌آفرین باشد.

از این‌رو، استفاده از روش‌های چونی (کیفی) نیز برای گردآوری اطلاعات و علت‌شناسی جنایی ضرورت دارد تا در پرتو این روش‌ها سازمان یاد شده با اوصاف بزهکاری‌ها، مرتکبان جرم و بزه‌دیدگان آشنا شود. به‌ویژه اینکه، مرتکبان جرم‌های علیه بازار سرمایه عمدتاً از بزهکاران یقه‌سفیدند^۳ و به همین جهت باید با شناخت همه‌جانبه از این دسته در راستای سیاست‌گذاری پیشگیرانه گام برداشت. تهیه پرسشنامه، انجام مصاحبه‌های جرم‌شناسانه و همچنین تحلیل جرم‌شناسانه آرای کیفی ناظر به بزهکاران بازار سرمایه از جمله سازوکارهای چونی‌اند که می‌توانند در بالابردن دقت در فرایند علت‌شناسی این نوع جرم‌ها تأثیرگذار باشند. بر همین اساس، در فرایند علت‌شناسی جرم باید با رویکردی تحلیلی به پردازش اطلاعات چندی و چونی رفتارهای جنایی مبادرت ورزیده شود.

بنابراین، سازمان بورس و اوراق بهادار باید در کنار گردآوری آمار و اطلاعات مربوط به جرم‌های علیه بازار سرمایه در راستای بررسی و تحلیل آنها هم گام بردارد تا به این واسطه عوامل مؤثر بر ارتکاب این نوع جرم‌ها شناسایی شوند (گابری، ۲۰۱۱: ۹). به هر رو، این‌گونه بزهکاری‌ها در اثر عوامل فرد، محیط و موقعیت‌مدار به وقوع می‌پیوندند که بدیهی است پردازش اطلاعات جنایی به سازمان یادشده شناسایی مؤلفه‌های تأثیرگذار بر ارتکاب جرم‌های علیه بازار سرمایه را برای سازمان مذکور امکان‌پذیر می‌سازد. به این ترتیب، ایجاد ساختار و تعریف فرایند مناسب برای تهیه و گردآوری آمار و اطلاعات مربوط به جرم‌های علیه بازار سرمایه و تحلیل پردازش این نوع بزهکاری‌ها از شاخص‌ترین بایسته‌ها و جنبه‌های مأموریت پیشگیری از جرم پیش‌گفته است. طبیعتاً، سازمان بورس و اوراق بهادار باید در این راستا گام بردارد. این سازمان برای اتخاذ سیاست‌های پیشگیرانه «تجزیه و تحلیل جرائم بازار اوراق بهادار و ارائه گزارش‌های دوره‌ای از وقوع جرائم در بازار اوراق بهادار» را در شمار وظایف و برنامه‌های «مدیریت امور حقوقی و انتظامی» پیش‌بینی کرده است که به نظر می‌رسد نبود «کارشناس پیشگیری»^(۱۲) در

این عرصه، اندک بودن تعداد کارگزاران این مدیریت و نبود رویکرد فنی پیشگیرانه در این خصوص به این بخش از سازمان بورس و اوراق بهادار بیشتر جنبه اداری و نمادین داده است.

۲. اتخاذ تدابیر پیشگیرانه ماهوی

پیشگیری از جرم که شامل مجموعه‌ای از تدابیر غیرقهرآمیز است برای تأثیرگذاری بر عوامل جرم‌زا و پدیدآوردن بسترهای مناسب جهت جامعه‌پذیر ساختن شهروندان و کاهش فرصت‌های مجرمانه پیش از وقوع جرم دارای دو نوع فردمدار^۴ و موقعیت‌مدار^۵ است که هر یک بر دسته‌ای از عوامل جرم‌زا تأثیر می‌گذارند.

۲-۱. اتخاذ تدابیر پیشگیری فردمدار

پیشگیری فردمدار از گونه‌های بنیادی جرم‌شناسی پیشگیرانه است که از رهگذر اقدام‌های فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و ناظر به کلیه شهروندان (چه کودکان دارای مشکل و چه دیگر شهروندان) به دنبال تأثیرگذاری بر عوامل فرد و محیط مدار جرم‌زا و بسترسازی به‌منظور جامعه‌پذیر شدن شهروندان است. هدف این نوع پیشگیری پروراندن شخصیت و هنجارمند کردن افراد است (نجفی ابرندآبادی، ۱۳۸۳: ۵۷۰). بر این اساس، قانون‌گذار، سیاست‌گذاری و به‌کارگیری اقدام‌های مناسب پیشگیرانه در قلمرو بازار سرمایه را به نهاد یادشده واگذار کرده است تا این سازمان در جهت آشنا ساختن شهروندان با ارزش‌ها و بایدها و نبایدهای رفتاری و ایجاد ظرفیت مناسب در آنان برای پیروی از ضوابط و هنجارهای اقتصادی اقدام کند.

این پیشگیری به‌منظور دسترسی به این هدف اقدام‌های متعددی را در برمی‌گیرد. شماری از آنها ناظر به وضعیت فردی خصوصاً شرایط روانی شهروندان است و دسته‌ای دیگر از رهگذر مداخله در محیط‌ها بر جامعه‌پذیر شدن افراد تأثیر می‌گذارند (نیازپور، ۱۳۸۷: ۱۲۹). در این میان، اقدام‌های ناظر به محیط به‌ویژه محیط اجتماعی عمومی و شخصی در چگونگی شکل‌گیری شخصیت و نظام رفتاری افراد نقش مؤثری ایفا می‌کنند، مانند محیط خانواده، مدرسه، دوستان و همسالان که با توجه به نزدیک‌بودن به افراد می‌توانند هم در گرایش شهروندان به هنجارمندی، پیروی از بایدها و نبایدها و هم در دورشدن از آن ارزش‌ها نقش ویژه‌ای داشته باشند. محیط کار یا دنیای حرفه‌ای افراد نیز از جمله عرصه‌های شخصی است که در اجتماعی شدن شهروندان تأثیرگذار است. به همین جهت، تصمیم‌گیران سیاست‌جنایی با

4. Individual Oriented Prevention of Crime

5. Situation Oriented Prevention of Crime

رویکردی فراگیر به استفاده از ظرفیت این محیط برای هنجارمند کردن افراد توجه نشان می‌دهند.

قانون بازار اوراق بهادار جمهوری اسلامی ایران (۱۳۸۴) و همچنین دیگر مقررات مرتبط با بازار سرمایه با توجه به اهمیت نقش این نوع پیشگیری در کاهش شمار بزهکاری، به دنبال واگذاری مأموریت پیشگیری فردمدار به سازمان بورس و اوراق بهادار در این عرصه بوده‌اند تا به واسطه به‌کارگیری روش‌های فردمدار در بستر محیط حرفه‌ای و کار زمینه‌های مناسب برای جامعه‌پذیری و هنجارمند شدن فعالان بازار سرمایه فراهم شود.

۲-۱. آموزش اخلاق حرفه‌ای

محیط کار و حرفه‌ای در درون و به‌منظور دسترسی به هدف‌های خود دارای ضوابط و چارچوب‌های رفتاری است. این ضابطه‌گذاری‌ها و شناسایی قلمرو رفتارهای حرفه‌ای، نهادپذیر شدن و پیروی فعالان محیط کار و حرفه‌ای را مورد توجه قرار می‌دهند. زیرا آموزش موازین حرفه‌ای و رفتارنامه‌های هر سازمان که افراد در آن عرصه فعالیت می‌کنند، اسباب پرورش شخصیت حرفه‌ای / سازمانی آنان را فراهم می‌آورد. به این ترتیب، رفتار یا اخلاق حرفه‌ای که برآمده از فرهنگ یک سازمان است، چارچوب‌های نظام رفتاری شهروندان در قلمرو یک‌نهاد و ضوابط مربوط به شکل رفتار مورد انتظار از آنان در این پهنه را ترسیم می‌نماید.

اخلاق حرفه‌ای یا ضوابط رفتار حرفه‌ای، توصیف و آگاه‌کننده موازین و معیارها و الگوهای رفتاری کنشگران حرفه‌ای با توجه به اصول، هدف‌های سازمان میزبان برای فعالیت آنان است (صادق‌نژاد، ۱۳۹۳: ۲۶۰). به همین جهت و برای تنظیم‌شدن رفتارهای کنشگران یک سازمان، منشور یا ضابطه نهادهای حرفه‌ای بر اساس معیارها و موازین تدوین می‌شود. این ضابطه‌نامه‌ها که دربرگیرنده موازین و چارچوب‌های رفتاری حرفه‌ای هستند، بسترهای شکل‌گیری شخصیت نهادی را برای رعایت نظم و ضوابط اداری، سلامت رفتاری کارکنان چه در تعامل با سازمان و چه در ارتباط با شهروندان مهیا می‌سازند.

ضابطه‌نامه‌های رفتاری کارکنان چگونگی برخورد این دسته هنگام فعالیت در درون یک‌نهاد را مشخص می‌کنند. بدیهی است که این ضوابط در تقویت‌گرایش کارکنان به اصول و معیارهای رفتاری مربوط به شغل خود مثل وفاداربودن به سازمان، بدون جانب‌داری رفتارکردن، حفظ سلامت مالی و اقتصادی، سوءاستفاده نکردن از موقعیت، رعایت کرامت شهروندان و مراقبت از اسرار حرفه‌ای و مربوط به شغل تأثیرگذار است.

آموزش اخلاق حرفه‌ای و ضوابط رفتارکردن در یک سازمان و در فرایند یک فعالیت می‌تواند نقش مؤثری در پیشگیری جامعه‌مدار ایفا کند (توسلی‌زاده، ۱۳۹۲: ۳)، زیرا

رفتارنامه‌های حرفه‌ای از رهگذر یک سلسله اصول و معیارها و شناسایی الگوی مطلوب رفتاری در بستر حرفه‌ای و در فرایند یک شغل معین بر ساختن چارچوب شخصیت نهادی کارکنان تمرکز می‌کنند. به این‌سان، منشورهای اخلاق حرفه‌ای که شامل آیین‌های رفتاری و آداب اداری / حرفه‌ای مربوط به یک شغل و در درون یک سازمان هستند، هنجارهای حرفه‌ای و اصول فراگیر نهادی را نمایان می‌سازند. بدیهی است که رعایت این معیارها، ضوابط و اصول و پیروی از الگوی حرفه‌ای شناسانده شده می‌تواند در شکل‌گیری شخصیت نهادی و ارتکاب نیافتن شماری از رفتارهای ناقض هنجارهای حرفه‌ای و اداری که گاه عنوان مجرمانه دارند، نقش آفرین باشد. از این‌رو، بسیاری از نهادهای دولتی و جامعه‌ی برای بالابردن احتمال رعایت چارچوب‌ها و ضوابط حرفه‌ای و اداری مربوط به سازمان خود از سوی کارکنان، از یکسو با تدوین ضابطه‌نامه‌های حرفه‌ای و از سوی دیگر، آموزش محتوای آنها به شکل‌دهی شخصیت حرفه‌ای و نهادی کارکنان و در نتیجه کاهش احتمال روآوری آنان به بزهکاری‌های مرتبط با مأموریت‌های سازمان توجه می‌نمایند (منفرد، ۱۳۹۱: ۷۷).

سازمان بورس و اوراق بهادار از جمله نهادهایی است که دارای ارزش‌های حرفه‌ای و بایده‌نهایی‌های ویژه هدف‌ها و حیطة فعالیت خود است. به همین جهت، قانون‌گذار برای سرمایه‌گذاران در بازار سرمایه، حفظ شفافیت مالی و اطلاعاتی و همچنین نگاهبانی اسرار سرمایه‌گذاران و کنشگران بازار سرمایه، ارتقا فرهنگ فعالیت در حوزه بازار سرمایه و بسترسازی به‌منظور ایجاد و توسعه ابزارهای بازارها و نهادهای مالی در حوزه بازار مذکور چارچوب‌های رفتاری کیفی را از رهگذر فصل ششم قانون بازار اوراق بهادار جمهوری اسلامی ایران (۱۳۸۴) شناسایی کرده است. بدیهی است که شناسایی این ضوابط کیفی و در واقع جرم‌انگاری و کیفرگذاری، روی قهرآمیز سیاست جنایی برای مهار رفتارهای ناقض هنجارهای بازار سرمایه است. بر همین اساس و به‌منظور حمایت پیشگیرانه از ارزش و هنجارهای این بازار باید اقدام‌های غیرقهرآمیز را هم به کار بست. شاخص‌ترین اقدام‌ها در این زمینه تدوین آیین‌ها و مقررات رفتاری در قالب ضابطه‌نامه‌های حرفه‌ای و آموزش آنهاست که به نظر می‌رسد در قلمرو اقدام‌های سازمان بورس و اوراق بهادار تاکنون جای نداشته است. این در حالی است که سازمان مذکور باید برای ساماندهی رفتارهای حرفه‌ای کنشگران بازار سرمایه یعنی کارکنان سازمان یادشده مانند کارگزاران، معامله‌گران، مشاوران سرمایه‌گذاری و دیگر کنشگران این پهنه به تهیه و تدوین و سپس شناساندن الزامات رفتار حرفه‌ای مبادرت ورزد. به هر رو، رفتارنامه‌های حرفه‌ای که هدف ایجاد سلامت رفتاری در بستر یک شغل معین را دنبال می‌کنند، در

شکل‌گیری شخصیت نهادی و ایجاد ظرفیت مناسب در کنشگران عرصه بازار سرمایه جهت پیروی از هنجارها و انطباق با ارزش‌ها و ضوابط آن تأثیرگذارند.

فعالیت در حوزه بازار سرمایه همواره با سامانه اقتصادی و نیز مصالح/ منافع عمومی پیوند دارد. از این رو و با توجه به نقش این فعالیت‌ها و رفتار کنشگران بازار سرمایه در پایداری اقتصادی باید ضمن ضابطه‌مندسازی حرفه‌ای، نسبت به آموزش آنها هم گام برداشت. چه اینکه از رهگذر این اقدام‌ها اصول و معیارهای چگونگی رفتار و فعالیت به کنشگران بازار سرمایه آموخته می‌شود. از جمله این اصول می‌توان به استقلال داشتن، بدون جانب‌داری رفتار کردن، برخورداری از مهارت و مراقبت حرفه‌ای، شفاف‌بودن اشاره کرد که طبیعتاً آموزش آنها در شکل‌گیری شخصیت نهادی و در واقع پذیرش ضوابط حرفه‌ای و سازمان‌پذیر شدن کنشگران بازار سرمایه نقش‌آفرین است (الوانی، ۱۳۸۶: ۴۶). قانون‌گذار در چارچوب بند ۳ ماده ۴۹ قانون یادشده تخلف کارکنان سازمان بورس اوراق بهادار از ضوابط به هنگام «...بررسی و اظهارنظر یا تهیه گزارش مالی، فنی یا اقتصادی یا هرگونه تصدیق مستندات و اطلاعات مذکور...» را جرم شناخته و برای کیفر دادن مرتکبان این رفتار یک تا شش ماه زندان و جزای نقدی پیش‌بینی کرده است. پیداست که مقنن با این جرم‌انگاری به دنبال حمایت از «اصل مهارت و مراقبت حرفه‌ای» و «اصل استقلال و جانب‌داری نبودن» بوده است. بنابراین، سازمان مذکور باید در قلمرو پیشگیری جامعه‌مدار با آموزش این دسته از اصول که بنیان رفتارهای حرفه‌ای را تشکیل می‌دهند، هم به ارتقای سطح توان فعالان بازار سرمایه در به اجرا گذاشتن رفتار نهادی به‌صورت مطلوب و هم به افزایش میزان پیروی این دسته از هنجارها و ارزش‌های اقتصادی توجه نماید.^(۱۳)

پیشگیری جامعه‌مدار و آموزش رفتارنامه‌های حرفه‌ای بر شماری از نظریه‌های جرم‌شناسانه استوار است. در پرتو این نوع پیشگیری هدف ساختن شخصیت نهادی و جامعه‌پذیر کردن کنشگران بازار سرمایه است. بنابراین، در چارچوب نظریه علقه‌های اجتماعی تراویس هیرشی که چهار مؤلفه وابستگی، تعهد، درگیری و مشارکت و اعتقاد داشتن به ارزش‌های مشترک در ارتکاب نیافتن بزهکاری نقش‌آفرین است، می‌توان پایه‌های نظری آموزش رفتارنامه‌های حرفه‌ای را جست‌وجو کرد.^(۱۴) به باور هیرشی چهار شاخص یادشده در هم‌نواشدن افراد با هنجارهای تقنینی و پیروی از بایدها و نبایدها نقش‌آفرین است. بر این اساس، تدوین رفتارنامه‌های حرفه‌ای و آموزش ضوابط و معیارهای پیش‌بینی شده در آن می‌تواند در افزایش وابستگی‌ها میان کنشگران بازار سرمایه و سازمان بورس و اوراق بهادار و پیروی آنان از الگوی رفتاری مطلوب نهاد مذکور تأثیرگذار باشد. به این‌سان، سازمان یادشده می‌تواند از رهگذر آیین‌نامه‌های

رفتاری و آموزش آنها احساس مسئولیت این کنشگران، میزان پیروی این دسته از هنجارهای بازار سرمایه و در نهایت توجه داشتن به الگو و ضوابط این سازمان را تقویت کند. علاوه بر این، آموزش منشور اخلاق حرفه‌ای در بالا رفتن جایگاه مقررات و الزامات اداری، نهادی، حرفه‌ای و در نتیجه افزایش احتمال رعایت شدن آنها از سوی کارکنان تأثیرگذار است. در تقویت مؤلفه چهارم یعنی باورها و اعتقاد به ارزش‌ها نیز بسیار مؤثر است.

آموزش رفتارنامه‌های حرفه‌ای بر اساس نظریه معاشرت‌های برتری یافته (ترجیحی) / ادوین ساترلند هم توجیه‌پذیر است. در پرتو این آموزه بزهکاری آموخته می‌شود. یعنی افراد از رهگذر تعامل مدت‌دار، پر شمار و عمیق با محیط دارای الگوی مجرمانه به سمت ارتکاب جرم گام برمی‌دارند (ویلیامز، ۱۳۹۳: ۱۲۷). بنابراین، هرگاه آن محیط که شهروندان با آن تعامل قوی دارند، الگوی مطلوب رفتاری و پیروی مقررات و الزامات حاکم باشد، اسباب هنجارمندی را فراهم می‌سازد. به این ترتیب، آموزش اخلاق‌نامه‌های حرفه‌ای می‌تواند در ایجاد یک الگوی رفتاری مطلوب و هنجارگرا در عرصه سازمان بورس و اوراق بهادار و بازار سرمایه تأثیرگذار باشد تا به این واسطه کارکنان در یک محیط کاری قانون‌گرا و پیرو ارزش‌های بنیادی جامعه به فعالیت در پهنه بازار سرمایه مبادرت ورزند.

سازمان یادشده باید با رویکردی دانش‌بنیان و با توجه به واقعیت‌های بازار سرمایه به منظور شکل‌دهی شخصیت نهادی و حرفه‌ای کارکنان خود و همچنین اداری پذیر ساختن آنان، از یکسو در راستای تهیه و تدوین رفتارنامه حرفه‌ای اقدام کند و از سوی دیگر، با فراهم آوردن اسباب آموزش آن میزان احترام‌گذراندن کارکنان بازار سرمایه به ضوابط، مقررات، رعایت کرامت مخاطبان این عرصه، سلامت اداری و رفتاری این دسته از کنشگران و بدون جانب‌داری رفتار و اقدام کردن و در نهایت توجه به مصالح عمومی و نگاهبانی از رازهای صاحبان سرمایه در حوزه بورس و اوراق بهادار را فراهم سازد. به این ترتیب، تدوین و آموزش رفتارنامه‌های حرفه‌ای از جلوه‌های بارز تکالیف پیشگیرانه سازمان یادشده است که می‌تواند در کاهش میزان ارتکاب جرم‌های مرتبط با بازار سرمایه تأثیرگذار باشد. سازمان بورس و اوراق بهادار در سال ۱۳۹۱ در راستای اجرای بندهای ۲ و ۱۱ ماده ۷ قانون بازار اوراق بهادار جمهوری اسلامی ایران (۱۳۸۴) و با هدف قرار دادن ارتقای سطح دانش تخصصی در پهنه بازار سرمایه به تهیه و تدوین «دستورالعمل برگزاری دوره‌های آموزشی بازار سرمایه» مبادرت ورزیده است. بر اساس بند ۲ ماده ۶ این دستورالعمل «افزایش توانایی اشخاص برای سرمایه‌گذاری در بازار سرمایه، آماده نمودن اشخاص برای قبولی در آزمون گواهی‌نامه‌های حرفه‌ای بازار سرمایه و تمدید اعتبار گواهی‌نامه‌های حرفه‌ای دارندگان یا تأیید یا تمدید صلاحیت حرفه‌ای مدیران اشخاص تحت

نظارت»^(۱۵) در شمار هدف‌های دوره آموزشی تخصصی پیش‌بینی شده است. آشکار است که بیشتر تمرکز تدوین‌کنندگان این دستورالعمل بر آموزش‌های فنی و جنبه‌های اقتصادی و حرفه‌ای فراگیران بوده است. اینکه فراگیران در زمینه چگونگی سرمایه‌گذاران و فعالیت در این پهنه توانا شوند. با وجود این، به نظر می‌رسد هدف یکم شناسایی شده در بند (۲) ماده ۶ دستورالعمل یادشده یعنی، «افزایش توانایی اشخاص برای سرمایه‌گذاری در بازار سرمایه...» دارای جنبه‌های متعددی است که از جمله آنها توانا ساختن این دسته در زمینه‌های تخصصی سرمایه‌گذاری در بازار سرمایه و تحلیل‌های اقتصادی ناظر به آنهاست. اما روی دیگر این «...افزایش توانایی...» همواره بُعد جرم‌شناسانه آن هست. به این معنا که سرمایه‌گذاران و کارگزاران بازار مذکور باید جهت حضور و فعالیت در قلمرو بازار سرمایه علاوه بر آشناسدن با ضوابط و مقررات در خصوص رفتارنامه‌های حرفه‌ای و چگونگی رعایت این موازین اخلاق حرفه‌ای هم توانمند شوند. به هر رو، در پهنه بازار سرمایه هم، از یک سو باید با مسائل فنی و حرفه‌ای مربوط به سرمایه‌گذاری، مدیریت بازار سرمایه و هم از سوی دیگر، باید با منشورهای اخلاق حرفه‌ای به منظور تقویت کنترل‌کننده‌های درونی و توانمند و مقاوم‌شدن در برابر برانگیزاننده‌های درونی جهت ارتکاب جرم‌های علیه بازار سرمایه آشنا شد.

۲-۱-۲. آموزش عمومی به شهروندان

پیشگیری جامعه‌مدار به دنبال بسترسازی برای شکل‌گیری شخصیت هنجارمند افراد است. گاه اقدام‌های جامعه‌پذیر کننده این نوع پیشگیری ناظر به گروه کم‌شمار و در واقع یک اجتماع خاص مانند کارکنان سازمان بورس و اوراق بهادار است و گاه همه شهروندان و کلیه جامعه را در برمی‌گیرد. اقدام‌های این نوع پیشگیری نسبت به افراد متنوع است. در این میان، اقدام‌های فرهنگی از شاخص‌ترین‌هاست.^(۱۶)

فرهنگ‌سازی از مهم‌ترین سازوکارهای پیشگیری است که به‌موجب آن اسباب بالارفتن سطح آگاهی‌های عمومی، شعور و فهم اجتماعی و در نتیجه میزان انطباق با ضوابط و الزامات جامعه فراهم می‌شود. چه اینکه، فرهنگ‌سازی به انتقال دانش، عقیده‌ها، سنت‌ها و ارزش‌های اخلاقی و اجتماعی می‌انجامد و بر این اساس شهروندان را با چارچوب‌های رفتاری در جامعه آشنا می‌سازد (نیازپور، ۱۳۸۳: ۱۷۹). به همین جهت، سامانه سیاست‌جنایی باید با اتخاذ تدابیر دقیق و به‌کارگیری اقدام‌های مناسب زمینه‌های شکل‌گیری درست شخصیت و نظام رفتاری افراد را از رهگذر فرهنگ‌سازی مهیا کند. البته بدیهی است که برای دسترسی به این هدف باید از رسانه‌ها به‌عنوان شاخص‌ترین ابزار بهره‌جست. زیرا این نهادها با داشتن مخاطبان

پر شمار می‌توانند بسته‌های فرهنگی و آگاهی‌های لازم را به شهروندان در خصوص چگونه رفتار کردن انتقال دهند.

با توجه به اینکه، در بند ۸ ماده ۷ قانون بازار اوراق بهادار جمهوری اسلامی ایران (۱۳۸۴) «اتخاذ تدابیر لازم جهت پیشگیری از وقوع تخلفات در بازار اوراق بهادار» در شمار تکالیف سازمان بورس و اوراق بهادار قرار گرفته است، این نهاد باید از رهگذر سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی مناسب در راستای فرهنگ‌سازی و ارتقا سطح اطلاعات عمومی شهروندان در زمینه درست رفتار کردن در حیطه بازار سرمایه نیز گام بردارد. اقدام فرهنگی سازمان بورس و اوراق بهادار در توانا ساختن افراد و بالا بردن سطح شناخت آنان نسبت به هنجارها و ارزش‌های مربوط به بازار سرمایه تأثیرگذار است. به این‌سان، شناساندن ضوابط و اطلاعات مربوط به هنجارها و ارزش‌های حاکم بر بازار سرمایه و ترویج فرهنگ قانون‌مداری می‌تواند بسترهای شکل‌گیری شخصیت جامعه‌پذیر را ایجاد نماید.

بر این اساس، سازمان بورس و اوراق بهادار باید به‌واسطه رسانه‌های دیداری، شنیداری و نوشتاری و با پوشش خبری گسترده به ارائه اطلاعات مؤثر به شهروندان در خصوص اهمیت و فایده رعایت قانون، پیامدهای زیان‌بار نقض ارزش‌های اقتصادی و مرتبط با بازار سرمایه مبادرت ورزد. انتشار اطلاعات مربوط به دست‌کاری، افشا نکردن اطلاعات نهانی، تلاش همگان برای حفظ منافع عمومی، سود ناشی از اجرای اصل شفافیت در عرصه بازار سرمایه و اهمیت مشارکت مردم در عرصه پیشگیری از جرم‌های مرتبط با بازار سرمایه از جمله اقدام‌های پیشگیرانه‌اند که سازمان مذکور باید در راستای آنها گام بردارد. در همین چارچوب، سازمان بورس و اوراق بهادار در پرتو «دستورالعمل برگزاری دوره‌های آموزشی بازار سرمایه (۱۳۹۱)» را تهیه و تصویب کرده است. درآمد این دستورالعمل اجرای بند (۱۱) ماده ۷ قانون پیش‌گفته یعنی، «اتخاذ تدابیر و انجام اقدامات لازم به‌منظور حمایت از حقوق و منافع سرمایه‌گذاران در بازار اوراق بهادار» و «... ایجاد سازوکارهای لازم جهت توسعه فعالیت‌های آموزشی در بازار سرمایه با هدف ارتقا سطح دانش عمومی...» و نیز از رهگذر بند ۱ ماده ۶ «فرهنگ‌سازی در حوزه بازار سرمایه، تشویق به پس‌انداز و آشنایی با روش‌های تبدیل پس‌انداز به سرمایه با تأکید بر بازار سرمایه و کمک به آشنایی با اصول اولیه سرمایه‌گذاری در بازار سرمایه به‌منظور دستیابی به توانایی سرمایه‌گذاری در این بازار» در شمار بنیان‌های تدوین آن و هدف‌های برگزاری دوره‌های آموزشی عمومی گنجانده شده است. دوره‌های آموزشی عمومی مطابق ماده این دستورالعمل شامل آن دسته از آموزش‌هاست «... که به‌منظور فرهنگ‌سازی در حوزه بازار سرمایه و آموزش مبانی سرمایه‌گذاران و فعالیت در اوراق بهادار» به اجرا درمی‌آیند. به این

ترتیب، سازمان بورس و اوراق بهادار به موجب دستورالعمل پیش‌گفته آموزش‌های عمومی برای فرهنگ‌سازی و آشنا ساختن شهروندان با اصول، ضوابط و چگونگی سرمایه‌گذاران را مورد توجه قرار داده است. این نوع آموزش‌ها، اگرچه میزان شناخت مردم نسبت به جنبه‌های اقتصادی سرمایه‌گذاری در بازار سرمایه را افزایش می‌دهد، بسترهای شکل‌گیری شخصیت حرفه‌ای اقتصادی آنان و توانا ساختن این دسته در برابر پیدایش اندیشه‌های مجرمانه و در نتیجه هم‌نوایی اجتماعی را فراهم می‌آورد.

بنابراین، سازمان مذکور با توجه به این مأموریت و هم‌چنین ظرفیت باید با رویکرد پیشگیرانه در راستای تهیه و تدوین متون آموزشی به‌منظور فرهنگ‌سازی و هنجارمند کردن شهروندان جهت فعالیت در عرصه بازار سرمایه اقدام کند.

۳. اتخاذ تدابیر پیشگیری موقعیت‌مدار

پیشگیری موقعیت‌مدار گونه دیگر پیشگیری از بزهکاری است که با تمرکز بر وضعیت‌های مناسب جرم‌زا و به‌کارگیری اقدام‌های به دنبال کاهش فرصت‌های ارتکاب جرم است. این شاخه بدون توجه به شخصیت شهروندان و صرفاً اهمیت دادن به چگونگی شکل‌گیری نظام رفتاری افراد موقعیت‌های مناسب برای وقوع جرم را مورد هدف قرار می‌دهد تا از رهگذر دخالت کردن در این وضعیت‌ها از شمار ارتکاب بزهکاری کاسته شود.^(۱۷) این نوع پیشگیری به‌منظور دسترسی به این هدف که همانا مدیریت وضعیت‌های پیش‌جنایی است، از دهه ۱۹۸۰ و در راستای تکامل جرم‌شناسی پا به عرصه گذاشته است. جرم‌شناسی تا دهه صورت متعارف، از یکسو به دنبال شناسایی عوامل بزهکاری پیرامون مرتکبان جرم یعنی عوامل فرد و محیط مدارا علت‌شناسی‌ها از اقدام‌های پیشگیرانه فردمدار به‌منظور کاهش تأثیر عوامل مذکور بهره می‌جست (صفاری، ۱۳۸۰: ۳۰۰).

۳-۱. نظارت بر شفاف‌سازی

شفاف‌سازی در عرصه اقتصاد از ارزش‌های بنیادی است. زیرا به‌واسطه آن اسباب آگاه‌سازی فراگیر و بدون ابهام نسبت به فعالیت‌های اقتصادی و رقابت عادلانه میان کنشگران بازار سرمایه فراهم می‌شود. درواقع، شفاف‌سازی سازوکاری مناسب جهت ابهام‌زدایی، تصمیم‌گیری دقیق و همراه با سرعت، تحلیل و بررسی همه جنبه‌های فعالیت‌های اقتصادی از جمله در پهنه بازار سرمایه است. بر همین اساس است که سیاست‌گذاران جنایی ایران از رهگذر ماده ۲ قانون بازار اوراق بهادار جمهوری اسلامی ایران (۱۳۸۴)، «... حفظ و توسعه بازار شفاف...» را در شمار هدف‌های تشکیل سازمان مذکور گنجانده‌اند. به هر رو، در پهنه بازار سرمایه شفاف‌سازی و بودن گزارش‌های درست درخصوص وضعیت مالی و اقتصادی در ناشران و عرضه‌کنندگان اوراق

بهادار در میزان گرایش سرمایه‌گذاران و به صورت فراگیر دادوستد نقش بنیادی ایفا می‌کند.^(۱۸) در همین چارچوب، سازمان یادشده باید از رهگذر تدابیر موقعیت‌مدار نسبت به عملکرد این دسته نظارت نماید.

نظارت رسمی و پایدار از جمله روش‌های پیشگیری موقعیت‌مدار برای کاهش یا از بین بردن فرصت‌های مجرمانه است. در پرتو این شیوه بزهکاران احتمالی به ساماندهی و چارچوب‌مند کردن رفتارهای خود بیشتر توجه می‌کنند و بر این اساس فرصت نقض بایدها و نبایدها را نمی‌یابند. نظارت رسمی و پایدار دارای این پیام است که نهادهای مسئول و ناظر به هنگام و به‌طور منظم به ارزیابی رفتارها و مراقبت از ضوابط مبادرت می‌ورزند. در نتیجه، نمی‌توان به هنجارهای کیفی و ارزش‌های شناسانده شده بی‌اعتنا بود و آنها را نقض کرد. به این ترتیب، به واسطه نظارت رسمی و پایدار فرصت‌ها و شرایط مناسب برای ارتکاب جرم کاهش یافته و تا اندازه زیادی از احتمال وقوع رفتارهای مجرمانه کاسته می‌شود.

در پهنه بازار سرمایه، نظارت بر اقدام‌ها و عملکرد کنشگران این عرصه بر کاهش موقعیت‌های مناسب مجرمانه تأثیرگذار است. بر همین اساس، سیاست‌گذاران جنایی نظارت بر فعالیت‌های این کنشگران را به سازمان بورس اوراق بهادار واگذار کرده‌اند تا از این رهگذر، از یکسو تکلیف سیاست‌گذاری و اقدام برای پیشگیری موقعیت‌مدار بر عهده این نهاد گذاشته شود و از سوی دیگر، بستری برای کاهش فرصت‌های جرم‌زا فراهم می‌آید.

دادوستد اوراق بهادار مهم‌ترین اقدام در بازار سرمایه است. در این پهنه است که سرمایه‌گذاران پیشنهادی اشخاص در زمینه فروش اوراق مذکور را بررسی کرده و آنها را پس از سودآور بودن خریداری می‌کنند. این فعالیت آن‌چنان دارای اهمیت است که سیاست‌گذاران جنایی برای چگونگی انجام آن به‌ویژه آنگاه که به شکل عمومی عرضه می‌شود، ضوابط و چارچوب‌هایی را پیش‌بینی کرده‌اند. قانون‌گذار از رهگذر ماده ۴۵ قانون مذکور و همچنین دستورالعمل اجرای آن تحت عنوان «افشای اطلاعات شرکت‌های ثبت‌شده نزد سازمان» ارائه شماری از اطلاعات مهم و شفاف‌سازی در این زمینه را در شمار تکالیف ناشران اوراق بهادار قرار داده است. از این‌رو، آنان باید «صورت‌های مالی سالانه حسابرسی شده»، «صورت‌های مالی میان‌دوره‌ای...»، «گزارش هیئت‌مدیره به مجامع و اظهار نظر حسابرس» و همچنین «اطلاعاتی که اثر با اهمیتی بر قیمت اوراق بهادار و تصمیم سرمایه‌گذاران» را به سازمان پیش‌گفته در مهلت‌های تعیین شده تحویل دهند. اهمیت افشای این اطلاعات آن‌چنان است که مقنن برای تضمین اجرای این ضوابط از رهگذر بند ۴ ماده ۴۶ قانون بازار اوراق بهادار جمهوری اسلامی ایران (۱۳۸۴) به جرم‌انگاری و حمایت کیفری مبادرت ورزیده است. مطابق این بند «هر

شخصی که بدون رعایت مقررات این قانون اقدام به انتشار آگهی یا اعلامیه پذیرهنویسی به‌منظور عرضه عمومی اوراق بهادار نماید» به‌واسطه واکنش‌های سلب‌کننده آزادی و مالی کیفر می‌شود. به هر رو، انتشار و عرضه عمومی اوراق بهادار اقدام مهم کنشگران بازار سرمایه است که در پرتو آن به همه شهروندان به شکل فراگیر برای خریداری اوراق بهادار فراخوان داده می‌شود. بر همین اساس، رعایت ضوابط شناسایی‌شده جهت انتشار و عرضه عمومی اوراق بهادار تا اندازه زیادی می‌تواند در تضمین سرمایه‌گذاری از رهگذر افزایش احتمال درست بودن اطلاعات ناشران و عرضه‌کنندگان عمومی اوراق بهادار نقش‌آفرین باشد. مقنن، به‌منظور دسترسی به این هدف به‌موجب ماده ۲۰ قانون یادشده مقرر داشته است که: «عرضه عمومی اوراق بهادار در بازار اولیه منوط به ثبت آن نزد سازمان با رعایت مقررات این قانون می‌باشد و عرضه عمومی اوراق بهادار به هر طریق بدون رعایت مفاد این قانون ممنوع است».

به این‌سان، عرضه عمومی اوراق بهادار برای پیشنهاد به فروش رسانیدن آنها و اقدام برای سرمایه‌گذاری استفاده‌پذیر است، به رعایت ضوابط متعددی وابسته شده تا از این رهگذر فرصت‌های ارائه اطلاعات نادرست از ناشران و گمراه‌کردن شهروندان در عرصه سرمایه‌گذاری گرفته شود. مطابق ماده ۲۱ قانون مذکور «ثبت اوراق بهادار نزد سازمان به‌منظور حصول اطمینان از رعایت مقررات قانونی و مصوبات سازمان و شفافیت اطلاعاتی بوده و به‌منزله تأیید مزایا، تضمین سودآوری و یا توصیه و سفارشی در مورد شرکت‌ها یا طرح‌های مرتبط با اوراق بهادار توسط سازمان نمی‌باشد. این موضوع باید در اعلامیه پذیرهنویسی قید گردد». به این ترتیب، سازمان بورس و اوراق بهادار باید برای پیشگیری از رفتارهای ناشفاف در فرایند انتشار و عرضه عمومی و اقدام‌های رعایت ضوابط در این زمینه سازوکارهای نظارت‌کننده را به‌کار گیرد. بدیهی است که این اقدام در پیشگیری از دیگر جرم‌ها مثل کلاهبرداری و پول‌شویی هم می‌تواند نقش‌آفرین باشد.

سیاست‌گذاران جنایی ایران به‌منظور چارچوب‌مند ساختن فرایند نظارت بر فعالیت کنشگران بازار سرمایه و ناشران و عرضه‌کنندگان اوراق بهادار علاوه‌بر شناسایی معیارهای فراگیر در فصل سوم قانون مذکور به‌موجب ماده ۲۰ و پنج تبصره آن اوراق بهادار در سال ۱۳۸۵ مبادرت ورزیده‌اند تا در پرتو آن، از یکسو تشریفات و ترتیبات ثبت و عرضه عمومی اوراق بهادار معرفی شود و از سوی دیگر، قلمرو تکالیف سازمان یادشده در زمینه پیشگیری از وقوع جرم‌های مرتبط با این فعالیت بازار سرمایه مشخص شود. بر اساس مواد ۲ و ۳ دستورالعمل پیش‌گفته: «عرضه عمومی اوراق بهادار در بازار اولیه، منوط به ثبت آن نزد سازمان... می‌باشد» و «... ناشر مکلف است قبل از انتشار هرگونه اوراق بهادار، نسبت به اخذ نظر سازمان اقدام

نماید». زیرا واگذاری سهام و فروش اوراق بهادار به بایسته‌های متعددی نیاز دارد^(۱۹) که ارائه اطلاعات دقیق از وضعیت سرمایه‌ناشران، صورت‌های مالی سالانه، گزارش‌های حسابرسی، گزارش توجیه‌کننده افزایش سرمایه از شاخص‌ترین آنهاست. بدیهی است که درست بودن یا نبودن این اطلاعات در تصمیم‌کنندگان بازار سرمایه و خریداران اوراق بهادار نقش‌آفرین است. سازمان بورس و اوراق بهادار به موجب ماده ۱۱ دستورالعمل یاد شده پس از ثبت درخواست انتشار و عرضه عمومی اوراق بهادار باید به ارزیابی اطلاعات مندرج در درخواست‌نامه ناشران مبادرت ورزد. طبیعتاً، این اقدام سازمان یادشده یعنی، بررسی اظهارات درخواست‌کنندگان و درواقع نظارت بر تقاضاکنندگان نشر و عرضه عمومی اوراق بهادار فرصت مناسب برای اعلام اطلاعات نادرست وضعیت مالی و سرمایه‌ای این دسته از درخواست‌کنندگان یادشده را کاهش می‌دهد. پیداست که نظارت سازمان بر شکل و ماهیت اطلاعات تقاضاکنندگان نشر و عرضه عمومی اوراق بهادار از جمله سازوکارهای پیشگیری موقعیت‌مدار بوده و می‌تواند در کاهش فرصت در زمینه به‌کارگیری تزویر در عرصه بازار سرمایه و افزایش شفافیت فعالان این پهنه به‌ویژه درخواست‌کنندگان نشر و عرضه عمومی اوراق بهادار تأثیرگذار باشد. به این ترتیب، تصمیم‌گیران سیاست‌جنایی با پیش‌بینی ضوابط و چارچوب برای چگونگی عرضه عمومی اوراق بهادار و اعطای نقش ارزیابی و نظارت‌کننده به سازمان مذکور به دنبال واگذاری تکلیف پیشگیرانه به این نهاد بوده‌اند.

۳-۲. گزارش دادن

پیشگیری موقعیت‌مدار به کاهش فرصت‌های ارتکاب جرم از رهگذر راهبردهای متعدد توجه دارد. در پرتو این شیوه احتمال خطر شناسایی رفتارهای مجرمانه و تعقیب و کیفر شدن مرتکبان آن افزایش می‌یابد.^(۲۰) بر همین اساس، سیاست‌گذاران جنایی سازوکار گزارش دادن بزهکاری را در چارچوب تکالیف شماری از نهادهای اقتصادی از جمله سازمان بورس و اوراق بهادار گنجانده‌اند. مطابق بند ۹ ماده ۷ قانون بازار اوراق بهادار جمهوری اسلامی ایران (۱۳۸۴) «اعلام آن دسته از تخلفات در بازار اوراق بهادار که اعلام آنها طبق این قانون بر عهده سازمان است به مراجع ذی‌صلاح و پیگیری آنها» را در شمار تکالیف سازمان مذکور جای داده است. بنابراین، گزارش دادن رفتارهای مجرمانه علیه بازار سرمایه که توسط کارگزاران این نهاد شناسایی می‌شود، به مراجع صلاحیت‌دار قضایی کیفری از وظایف واگذار شده به سازمان پیش‌گفته است که طبیعتاً می‌تواند به افزایش هزینه‌های ارتکاب جرم و در نتیجه کاهش شمار بزهکاری علیه بازار سرمایه بیانجامد. در پهنه پیشگیری موقعیت‌مدار این انگاره وجود دارد که بزهکاران احتمالی در صورت بودن انگیزه مناسب و نبود مانع در راستای ارتکاب جرم گام

برمی‌دارند. بنابراین، ایجاد چالش در هر یک از مؤلفه‌های پیش‌گفته می‌تواند تا اندازه زیادی در کاهش احتمال ارتکاب جرم نقش‌آفرین باشد. گزارش‌دادن هم از جمله سازوکارهای این‌گونه پیشگیری است که به مناسبت می‌تواند در افزایش خطر وقوع بزهکاری و به چالش کشیدن فرایند حسابداری کیفی (یعنی حساب‌کردن سود و زیان ارتکاب جرم) تأثیر گذارد. زیرا به‌واسطه آن بستری چارچوب‌مند برای بررسی موقعیت‌ها و شناسایی رفتارهای ناقص بایدها و نبایدهای کیفی و درنهایت پیگیری آن در مراجع قضایی کیفی فراهم می‌شود. سازمان بورس و اوراق بهادار برای انجام این مأموریت در زیرمجموعه معاونت حقوقی سازمان یادشده به راه‌اندازی «مدیریت پیگیری تخلفات» مبادرت ورزیده است. این مدیریت با برخورداری از دو عرصه اداری، «پیگیری تخلفات ناشران و رسیدگی به شکایات» و «پیگیری تخلفات نهادهای مالی و بازار» را به‌منظور پاسخ‌دهی به رفتارهای ناقص هنجارهای بنیادین بازار سرمایه به‌ویژه در بستر قضایی کیفی بر عهده دارد. البته سازمان بورس و اوراق بهادار جهت پیگیری هدفمند و پایدار این‌گونه جرم‌ها در مراجع قضایی در کنار مدیریت مذکور به ایجاد «مدیریت امور حقوقی و انتظامی» هم مبادرت ورزیده است تا این نهاد با داشتن هدف «... اجرای عدالت کیفی نسبت به بزهکاران این حوزه ...» در راستای «مستندسازی پرونده‌ها و آماده‌سازی پرونده‌های کیفی جهت ارجاع به مراجع قضایی»، «پیگیری پرونده‌های قضایی مطروحه در مراجع قضایی ذی‌صلاح...» و «تهیه گزارش از پیگیری جرائم مطروح در مراجع قضایی» گام بردارد. به این ترتیب، سازمان یادشده از رهگذر ایجاد معاونت حقوقی و تشکیل دو مدیریت پیش‌گفته به گزارش‌دادن بزهکاری‌های علیه بازار سرمایه که در کاهش فرصت‌های ارتکاب جرم و سود ناشی از آن تأثیرگذار است، توجه داشته است. به هر رو، این سازمان «حمایت از حقوق سرمایه‌گذاران در بازار سرمایه و ایجاد فضای قانونمند و مطمئن برای فعالان بازار» را در شمار هدف‌های خود قرار داده است.

۴. تدوین آیین پیشگیرانه

اثربخش بودن پیشگیری از جرم علاوه‌بر اتخاذ تدابیر پیشگیرانه ماهوی به بودن ساختار، ترتیبات و چگونگی اجرای آنها هم نیاز دارد. بر این اساس، در قلمرو سیاست جنایی باید از یکسو در راستای سیاست‌گذاری پیشگیرانه ماهوی و در نتیجه شناسایی شیوه‌های کاهنده جرم گام برداشت و از سوی دیگر، به ایجاد و ساختار و تدوین آیین مناسب برای اجرای اثربخش تدابیر و روش‌های اتخاذ شده مبادرت ورزید. به همین جهت است که تصمیم‌گیران سیاست جنایی از جمله سیاست‌گذاران سازمان ملل متحد در میان اصول ناظر به پیشگیری از جرم، شماری به جنبه‌های شکلی آن اختصاص می‌دهند. به‌عنوان نمونه، در قلمرو رهنمودهای

سازمان ملل متحد برای پیشگیری از جرم اصول همه‌جانبه بودن، پایداری و حساب‌گیری و همچنین توجه به مشارکت نهادهای جامعه‌ی در پیشگیری از جرم را پیش‌بینی کرده‌اند تا به این واسطه اهمیت تشکیلات و چگونگی اجرای تدابیر پیشگیرانه در کنار سایر اصول که جنبه ماهوی دارند، نمایان شود.

سازمان بورس و اوراق بهادار به‌عنوان نهاد مسئول در زمینه پیشگیری از جرم‌های علیه بازار سرمایه باید برای اثربخش شدن تدابیر پیشگیرانه ناظر به این نوع بزهکاری‌ها به ایجاد ساختار مناسب و فرایند و آیین اجرای سیاست‌های یادشده توجه کند. بنابراین، روی دیگر مأموریت این نهاد در عرصه پیشگیری از جرم‌های علیه بازار سرمایه پیش‌بینی تدابیر و اقدام برای برپا کردن تشکیلات پیش‌گیرنده در پهنه سازمان یادشده و تدوین آیین چگونگی اجرای تدابیر اتخاذ شده است.

۴-۱. برپا کردن تشکیلات پیشگیرانه

بودن یک ساختار مناسب از بایسته‌های پیشگیرانه از جرم است. زیرا در سیاست‌گذاری و اقدامات پیشگیرانه و به اجرا درآوردن آنها انسجام پدید می‌آورد. به همین جهت، سازمان یادشده باید با رویکردی فراگیر و از رهگذر مشارکت دادن نهادهای متعددی که می‌توانند در زمینه پیشگیری از جرم‌های علیه بازار سرمایه تأثیرگذار باشند، به ترسیم و ایجاد یک ساختار مناسب و البته پایدار مبادرت ورزد. به هر رو، همه رفتارهای مجرمانه از جمله بزهکاری‌های یادشده تحت تأثیر عوامل مختلف فرد، محیط و موقعیت‌مدار به وقوع می‌پیوندند که طبیعتاً، سازمان مذکور به‌تنهایی توان کافی برای کاهش یا از بین بردن آنها را ندارد. بنابراین، برپا کردن ساختاری با مشارکت چارچوب‌مند دیگر نهادهای اجرایی و قضایی مانند دادسرا، دبیرخانه شورای عالی مبارزه با پول‌شویی، نیروی انتظامی، وزارت امور اقتصادی و دارایی، از جمله بایسته‌های به اجرا درآمدن تکالیف پیشگیرانه سازمان بورس و اوراق بهادار است که در نتیجه‌بخش بودن اقدام‌های کاهنده ناظر به جرم‌ها مذکور نقش‌آفرین است. البته در کنار شناسایی نقش برای این دسته از نهادها که هر یک از آنها در زمینه پیشگیری از جرم به‌خصوص جرم‌های اقتصادی مأموریت دارند، باید به‌صورت جدی برای دانشگاهیان هم جایگاه مناسب پیش‌بینی کرد. زیرا بودن متخصصان، به‌ویژه جرم‌شناسان در ساختار پیشگیرانه از جرم‌ها علیه بازار سرمایه اسباب دانش‌بنیان بودن تدابیر اتخاذ شده را فراهم می‌آورد.

۴-۲. استفاده از نهادهای جامعه‌ی

در قلمرو سیاست جنایی، به‌ویژه در پهنه پیشگیری از جرم بهره‌جستن از ظرفیت نهادهای جامعه‌ی از مهم‌ترین سیاست‌هاست. اهمیت دادن به نقش به این نهادها آن‌چنان بالاست که به

مشارکت گرفتن نهادهای جامعه‌ی در زمینه پیشگیری از جرم به‌عنوان یک اصل شناسایی شده است. زیرا پیداست که ظرفیت نهادهای وابسته به حاکمیت در عرصه پیشگیری از جرم کاملاً محدود است و بنابراین باید از دیگر قابلیت‌های جامعه برای مهار بزهکاری استفاده کرد.

به هر رو، نهادهای جامعه‌ی که دارای ماهیت غیردولتی هستند، به‌عنوان یک بخش مهم از جامعه می‌توانند یاری‌رسان حاکمیت در مرحله‌های مختلف پیشگیری از جرم باشند (جمشیدی، ۱۳۹۰: ۵۴). به این‌سان، سازمان بورس و اوراق بهادار هم باید چه در مرحله علت‌شناسی جنایی و چه در مرحله اتخاذ و اجرای تدابیر پیشگیرانه از ظرفیت‌های این نهادها بهره‌جوید. خصوصاً اینکه نهادهای یادشده به جهت برخورداری از ویژگی‌های بیرون از عرصه حاکمیت و داوطلبانه بودن عمدتاً بدون تأثیرپذیری از خرده‌فرهنگ‌های حاکم بر نهادهای وابسته به حاکمیت اقدام می‌نماید. به این ترتیب، سازمان بورس و اوراق بهادار باید از رهگذر یک سیاست‌گذاری دقیق زمینه‌های مشارکت نهادهای جامعه‌ی برای پیشگیری از جرم‌های علیه بازار سرمایه را فراهم آورد. چه این‌که در پرتو این اقدام نهادهای مذکور می‌توانند درخصوص شفاف‌سازی، کاهش قلمرو و رقم سیاه این بزهکاری‌ها و اجرای دیگر تدابیر پیشگیرانه جامعه و موقعیت‌مدار به کار آیند.

۴-۳. پایداری و حساب‌پذیر بودن

پیشگیری از جرم آنگاه می‌تواند اثربخش باشد که از منابع مالی و انسانی مناسب بهره‌گیرد. بودن منابع مالی مستقل برای پیشگیری از جرم به آن استمرار می‌بخشد. به همین جهت، سازمان یادشده به‌منظور اجرای دقیق مأموریت پیشگیری از جرم‌های علیه بازار سرمایه باید در مجموعه بودجه سالیانه این سازمان به‌صورت جداگانه پیش‌بینی کند تا به این واسطه سیاست‌ها بدون محدودیت اتخاذ و اجرا شوند. به این‌سان، پایداری پیشگیری از جرم که به جهت اهمیت داشتن ازجمله اصول حاکم بر این پهنه سیاست جنایی است، به منابع مالی مستقل وابسته است.^(۲۱)

سازمان بورس و اوراق بهادار به‌طور کلی برای انجام مأموریت خود مطابق ماده ۲ مصوبه هیئت‌وزیران در سال ۱۳۸۵ در زمینه تشکیلات نهاد دارای چهار «معاونت نظارت بر بورس‌ها و ناشران، نظارت بر نهادهای مالی، حقوقی و اجرایی» است^(۲۲) که در این میان به‌جز معاونت اجرایی، سایر معاونت‌ها هر یک عهده‌دار وظیفه‌ای فنی در قلمرو تکالیف واگذار شده به این نهاد هستند. در این میان، معاونت نظارت بر بورس‌ها بر ناشران با برخورداری از «مدیریت نظارت بر بورس‌ها، نظارت بر ناشران و نظارت بر بازار اولیه» عمدتاً به نظارت بر رفتار و اقدام‌های کنشگران بازار سرمایه مثلاً درخصوص نظارت بر افشای اطلاعات مبادرت می‌ورزند. همچنین،

معاونت نظارت بر نهادهای مالی از رهگذر «دو مدیریت نظارت بر کارگزاران و نظارت بر نهادهای مالی» در راستای نظارت بر عملکرد شرکت‌های کارگزاری گام برمی‌دارد. بر همین اساس و با توجه به اولویت‌بخشیدن سیاست‌گذاران سازمان بورس و اوراق بهادار به جنبه‌های نظارتی این نهاد نسبت به فعالیت‌های کنشگران بازار سرمایه، ساختاری با رویکرد پیشگیرانه در این مجموعه بر پا نشده است. به‌ویژه اینکه در پهنه پیشگیری از جرم‌های اقتصادی مثل این نوع بزهکاری‌ها استفاده از روش‌های پیشگیری فردمدار نقش‌آفرین است که طبیعتاً در عرصه ساختار هم باید به‌گونه‌ای مورد توجه قرار گیرد.

علاوه بر این، برای ایجاد استمرار در زمینه پیشگیری از جرم باید به تربیت نیروهای متخصص مبادرت ورزید. بدیهی است که علت‌شناسی جنایی، دادن پیشنهاد برای سیاست‌گذاری و انتخاب شیوه‌های پیشگیرانه و در نهایت اجرای دقیق آنها به کارشناسان آگاه به یافته‌های جرم‌شناسانه نیازمند است. بر همین اساس، سازمان یاد شده باید از رهگذر جذب و به‌کارگیری این نیروها هم به پایدار شدن پیشگیری از جرم‌های علیه بازار سرمایه توجه کند و هم اسباب به اجرا درآمدن جنبه‌ای دیگر از مأموریت پیشگیری از جرم که به این نهاد واگذار شده است را فراهم آورد. ضمناً پیش‌بینی بودجه برای پیشگیری از بزهکاری‌های یادشده یک تکلیف مهم دیگر در این زمینه را بر عهده سازمان یادشده می‌گذارد. اینکه سازمان یادشده باید سالیانه به دادن گزارش درخصوص چگونگی هزینه‌کرد منابع مالی اختصاص مبادرت ورزد. بدیهی است که ارائه گزارش سازمان مذکور را به سمت افزایش دقت در زمینه برنامه‌ریزی برای پیشگیری از جرم‌های علیه بازار سرمایه و اجرای آنها پیش می‌برد. اهمیت این گزارش‌دادن و ارزیابی عملکرد نهادهای مسئول آن چنان است که «حساب‌پذیری و حساب‌گیری» در این عرصه در شمار اصول حاکم بر پیشگیری از جرم جای گرفته است.^(۲۳)

این تکلیف شاخص علاوه بر این که در بند ۸ ماده ۷ قانون مذکور ریشه دارد، دارای پایه در بند ۱۰ ماده پیش‌گفته نیز هست. به‌موجب این بند «ارائه صورت‌های مالی و گزارش‌های ادواری در مورد عملکرد سازمان و همچنین وضعیت بازار اوراق بهادار به شورا» در شمار تکالیف سازمان یاد شده گنجانده شده است و بر این اساس سازمان یاد شده باید نسبت به تهیه صورت‌های مالی و گزارش در خصوص پیشگیری از جرم‌های یاد شده هم اقدام کند. چه اینکه مطابق بند ۸ ماده پیش‌گفته مأموریت «... پیشگیری از وقوع تخلفات در بازار اوراق بهادار» بر عهده سازمان یادشده گذاشته شده است و بدیهی است که اقدام‌های این نهاد در زمینه پیشگیری از بزهکاری‌های علیه بازار سرمایه از جمله مصادیق عملکرد سازمان یاد شده است.

فرجام

سازمان بورس و اوراق بهادار برای مدیریت بازار سرمایه و نظارت بر عملکرد کنشگران این عرصه ایجاد شده است. به همین جهت، قانون‌گذار ایران به این نهاد مأموریت داده است تا به منظور حمایت از ارزش‌های بازار مذکور و بایدها و نبایدهای این پهنه به مناسبت اقدام کند؛ گاه به شکل واکنشی و گاه به شکل صورت. بدیهی است که اقدام در شکل نخست، جنبه پسینی دارد و بعد از ارتکاب جرم‌های علیه بازار سرمایه این نهاد باید در راستای شناسایی آنها و اعلام به مراجع قضایی جهت کیفرشدن این بزهکاران گام بردارد. اما اقدام در زمینه صورت دوم، جنبه پیشینی دارد و قبل از وقوع جرم‌های مذکور سازمان بورس و اوراق بهادار باید نسبت به سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی در این خصوص به جهت ارتکاب نیافتن بزه‌کاری نخستین اقدام کند.

این مأموریت در چارچوب ماده هفت قانون پیش‌گفته به رسمیت شناخته شده است و بدیهی است که وظیفه پیش‌بینی شده در بند هشت آن یعنی، «اتخاذ تدابیر لازم جهت پیشگیری از وقوع تخلفات در بازار اوراق بهادار» از اهمیت زیادی برخوردار است. زیرا در صورت انجام شدن این تکلیف به شکل دقیق از احتمال و شمار گرایش شهروندان به این نوع جرم‌ها کاسته می‌شود و در نتیجه در محیط بازار سرمایه امنیت و نظم اقتصادی برای سرمایه‌گذاری تبلور می‌یابد. به نظر می‌رسد قانون‌گذار نیز از رهگذر ماده مذکور به دنبال شناساندن اهمیت دو چندان مأموریت سازمان یاد شده در زمینه پیشگیری از جرم بوده است. به همین جهت، وظیفه پیشگیرانه این سازمان را در بند ۸ و پیش‌تر از تکلیف نهاد مذکور در خصوص شناسایی جرم‌های علیه بازار سرمایه که در بند ۹ ماده پیش‌گفته پیش‌بینی شده است، جای داده است. شناسایی این تکلیف برای سازمان مذکور در حق شهروندان از جمله صاحبان سرمایه در برخورداری از پیشگیری از جرم ریشه دارد. به هر رو، امنیت از حق‌های بنیادی شهروندان است و بنابراین حاکمیت باید برای دسترسی همگان به آن به شکل دقیق سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی کند. سازمان بورس اوراق بهادار نیز باید در همین راستا گام بردارد.

به همین جهت است که سازمان مذکور در راستای چشم‌انداز خود و «... با هدف دستیابی به بازاری منصفانه، کار منظم و پویا و بهره‌مند از ابزارها، نهادها و بازارهای مالی پیش‌رفته»، به «افزایش شفافیت و دسترسی به اطلاعات» و «ارتقای سطح کمی و کیفی گزارش‌های تحلیلی مورد نیاز محققین و تحلیل‌گران بازار سرمایه» در چارچوب نقشه راهبردی توجه کرده است. با وجود این، به نظر می‌رسد بیشتر اقدام‌های راهبردی سازمان مذکور در این راستا دارای جنبه‌های اقتصادی‌اند و به ابعاد پیشگیرانه آنها مثلاً در تهیه گزارش‌های تحلیلی کمتر اعتنا

شده است. این در حالی است که یک روی «بازار منصفانه‌تر» ایجاد بسترهای مناسب و جهت سرمایه‌گذاری است که برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری در عرصه پیشگیری از جرم‌های علیه بازار سرمایه و همچنین تأمین امنیت در این پهنه می‌تواند در سالم‌سازی فرایند سرمایه‌گذاری و رقابت در بازار سرمایه نقش‌آفرین باشد.

سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی در زمینه پیشگیری از بزهکاری‌های علیه بازار سرمایه به رعایت یک سلسله اصول وابسته است. بر این اساس، این اصول، شماری از آنها جنبه ماهوی و شمار دیگر بعد شکلی دارند، باید در فرایند اتخاذ تدابیر پیشگیرانه مورد توجه قرار گیرند تا به این واسطه به صورت دقیق در زمینه کاهش شمار این نوع جرم‌ها اقدام شود.

به نظر می‌رسد که سازمان بورس اوراق بهادار برای اجراشدن مأموریت پیشگیری از جرم اساساً سیاست‌گذاری و اقدام نکرده باشد. طبیعتاً، پیامد این رویکرد در گرایش یافتن کنشگران بازار سرمایه به بزهکاری و چه بسا افزایش میزان این پدیده نقش‌آفرین باشد. به همین جهت، این سازمان باید برای انجام تکلیف یادشده، پردازش دقیق این نوع رفتارهای مجرمانه و همچنین به‌کارگیری اقدام‌های مناسب پیشگیرانه و در نتیجه کاهش شمار جرم‌های علیه بازار سرمایه چه در عرصه ماهوی و چه در عرصه شکلی گام بردارد ... از این‌رو، توجه به پیشنهادهای هفت‌گانه زیر می‌تواند در این زمینه دارای فایده باشد:

یکم: ساختارسازی پیشگیرانه

اجرای تدابیر پیشگیرانه و به‌طور کلی سیاست‌گذاری در قلمرو پیشگیری از بزهکاری به تشکیلات مناسب نیاز دارد. سازمان بورس و اوراق بهادار نیز باید برای کاهش میزان جرم‌های پیش‌گفته به برپاکردن ساختار پیشگیرانه مبادرت ورزد. در نمودار تشکیلات سازمان یاد شده به صورت شفاف نهادی جهت به اجرا در آوردن مأموریت پیشگیری از جرم‌های مذکور ایجاد نشده است. برای انجام این وظیفه بیشتر کشف جرم‌ها و پیگیری آنها مورد توجه مقنن قرار گرفته است. با وجود این، سیاست‌گذاران سازمان بورس اوراق بهادار در چارچوب نمودار پیش‌گفته انجام مأموریت واکنشی (یعنی، شناسایی بزهکاری‌ها و اعلام آنها به مراجع قضایی) را جدی‌تر انگاشته‌اند و زیرمجموعه معاونت حقوقی «مدیریت پیگیری تخلفات»، «مدیریت امور حقوقی و انتظامی» و همچنین معاونت نظارت بر بورس‌ها و ناشران «مدیریت نظارت بر ناشران»، «مدیریت نظارت بر بورس‌ها» را راه‌اندازی کرده‌اند. پیداست که در این ساختار، نهادهای با عنوان پیشگیری از جرم‌ها علیه بازار سرمایه پیش‌بینی نشده است و این نهادهای ایجاد شده هم عمدتاً با رویکرد واکنشی و برای شناسایی جرم‌ها و نیز تا اندازه‌ای پیشگیری موقعیت‌مدار برپا گردیده‌اند. بنابراین، در قلمرو تشکیلات سازمان یاد شده باید ساختاری با

ماهیت و برای پیشگیری از جرم‌های یاد شده ایجاد شود تا با رویکردی دانش‌بنیان و برپاکردن زیر تشکیلات مناسب مانند «اداره آمار و اطلاعات جنایی»، «اداره برنامه‌ریزی پیشگیرانه» و «اداره ارزیابی پیشگیری» در زمینه به عمل درآوردن بند ۸ ماده ۷ گام برداشته شود.

دوم: بودجه‌ریزی پیشگیرانه

پیشگیری از جرم‌های علیه بازار سرمایه به منابع مالی مناسب و مستقل نیاز دارد. سازمان بورس و اوراق بهادار باید برای پایداری اقدام‌های پیشگیرانه و اثربخش شدن آنها به صورت سالیانه نسبت به تهیه و تدوین بودجه پیشگیری از جرم اقدام کند. این وظیفه علاوه بر بند ۷ در بند ۱۵ «تهیه بودجه...» هم دارای ریشه است.

سوم: به کارگیری متخصصان پیشگیری از جرم

موفقیت در زمینه پیشگیری از جرم به نیروهای کارآموده وابسته است. از همین رو، سازمان مذکور باید در کنار ایجاد ساختار مناسب به استخدام و به کارگیری کارشناسان پیشگیری از جرم مبادرت ورزد. بدیهی است که، فعالیت این دسته در افزایش دقت در زمینه سیاست‌گذاری، برنامه‌ریزی و اجرای تدابیر تأثیرگذار است و به دانش بودن سیاست‌های پیشگیرانه در این پهنه می‌انجامد.

چهارم: گسترش تعاملات علمی

همکاری‌های نهادهای اجرایی از جمله سازمان یاد شده با نهادهای دانشگاهی در بالا بردن توان این سازمان در زمینه اتخاذ و اجرای تدابیر پیشگیرانه نقش بسزایی دارد. از این‌رو، به نظر می‌رسد سازمان یاد شده باید به صورت منسجم نسبت به برقراری تعامل با نهادهای یاد شده اقدام کند تا از این رهگذر انتقال یافته‌های علمی به فرایند سیاست‌گذاری به شکل دقیق انجام پذیرد. این اقدام در ۲۰ ماده پیش گفته دارای پایه است. مطابق این بند «انجام تحقیقات کلان و درازمدت برای تدوین سیاست‌های آتی بازار اوراق بهادار» بر عهده سازمان مذکور است. طبیعتاً، انجام پژوهش‌های کلان در زمینه پیشگیری از جرم‌های علیه بازار سرمایه به‌ویژه با رویکرد آینده پژوهشی به واسطه تعامل با دانشگاهیان به سنجیده بودن نزدیک می‌شود. علاوه بر این، به نظر می‌رسد یک جنبه مهم از همکاری این نهاد با دانشگاه‌ها می‌تواند تعریف و راه‌اندازی گرایش «پیشگیری از جرم‌های علیه بازار سرمایه» در چارچوب دوره کارشناسی ارشد حقوق جزا و جرم‌شناسی باشد.

پنجم: منطقه‌ای کردن پیشگیری از جرم‌های علیه بازار سرمایه

در این زمانه، اقتصاد جنبه جهانی پیدا کرده و بر همین اساس روابط اقتصادی توسعه یافته است. چنانکه در سطح بین‌المللی بازارهای جهانی و منطقه‌ای در عرصه‌های مختلف از جمله سرمایه شکل گرفته است و در پرتو این تحولات شماری از کشورها بازارهای سرمایه یا بورس اوراق بهادار فرد ملی یا بین‌المللی تشکیل داده‌اند. بنابراین، تهدیدهای این بازار که می‌تواند جلوه‌های متعددی مانند بزهکاری داشته باشد، جنبه منطقه‌ای و جهانی پیدا کرده است. از این رو، سازمان بورس اوراق بهادار باید با توجه به این واقعیت به ایجاد و تقویت تعاملات بین‌المللی در زمینه پیشگیری از جرم‌های علیه بازار سرمایه مبادرت ورزد. این وظیفه پیشگیرانه از مصادیق بارز بند ۲۱ ماده پیش گفته که مقرر کرده است: «همکاری و مشارکت مراجع بین‌المللی و پیوستن به سازمان‌های مرتبط منطقه‌ای و جهانی»، می‌باشد. (افزودنی است که بودن دبیرخانه سازمان بین‌المللی همکاری‌های اقتصادی (اگو) در ایران ظرفیت مناسبی در این زمینه است و سازمان بورس و اوراق بهادار می‌تواند در این راستا به ترسیم نقشه و تدوین برنامه‌های راهبردی بین‌المللی در پهنه پیشگیری از جرم‌ها علیه بازار سرمایه مبادرت ورزد).

ششم: تدوین برنامه ملی برای پیشگیری از جرم‌های علیه بازار سرمایه

در سطح کشور بازارهای متعددی برای دادوستد سرمایه فعالیت می‌کند. بدیهی است که ارتکاب جرم‌های مذکور هر یک از این بازارها را تهدید می‌کند. سازمان مذکور به منظور کاهش میزان این نوع جرم‌ها و پیشگیری از تبدیل شدن شماری از این بازارها به عرصه‌ای امن برای مرتکبان جرم‌های یادشده باید با رویکرد ملی به تهیه و تدوین برنامه عملیاتی پیشگیرانه مبادرت ورزد. طبیعتاً برنامه‌ریزی و اجرای طرح‌های کاهنده جرم می‌تواند بر میزان این‌گونه بزهکاری‌ها تأثیرگذار باشد.

به این ترتیب، قانون‌گذار با واگذاری مأموریت به سازمان مذکور به «اصل پیشینه‌بودن پیشگیری از جرم» نسبت به «اصل کمینه‌بودن حقوق کیفری» در پهنه سیاست جنایی توجه داشته است. اینکه در نظام پاسخ‌دهی به جرم باید اصل را بر تدابیر پیشگیرانه (غیرقهرآمیز) گذاشت و به صورت استثنا از حقوق کیفری و ابزارهای آن استفاده کرد. بنابراین، سازمان بورس و اوراق بهادار هم باید با دریافت پیام مقتن و شناخت دقیق همه ابعاد آن در راستای برپا کردن «نظام پیشگیری از جرم‌های علیه بازار سرمایه» و تهیه و تدوین شیوه‌های پیشگیرانه گام بردارد تا به این واسطه از شمار این‌گونه بزهکارها و از میزان هزینه‌های ناشی از جرم‌های یاد شده کاسته شود.

هفتم: تدوین متون آموزشی پیشگیری از جرم‌های علیه بازار سرمایه

پیشگیری از جرم‌های علیه بازار سرمایه جنبه فنی دارند. بنابراین، فقط آگاهی از روش‌های فراگیر پیشگیری از بزهکاری نمی‌تواند در این عرصه نقش آفرین باشد. به همین جهت، سازمان مذکور باید با رویکردی افتراقی و به‌طور خاص به تهیه و تدوین متون علمی آموزشی به‌منظور بالا بردن سطح دانش کنشگران بازار سرمایه به‌طور خاص در این زمینه مبادرت ورزد.

به هر رو، به نظر می‌رسد سیاست‌گذاران جنایی ایران با شناسایی بند ۵ اصل یکصد و پنجاه و ششم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران (۱۳۵۸) و در نتیجه اساسی‌سازی پیشگیری از جرم و در همین راستا پیش‌بینی تکالیف پیشگیرانه برای شماری از نهادها از جمله سازمان بورس و اوراق بهادار در پهنه مقررات تقنینی و فرو تقنینی، در کنار توجه فراگیر و بنیادی به این راهبرد به جنبه‌های فنی پیشگیری از جرم نیز اعتنا داشته‌اند و بر این اساس سازمان پیش گفته باید در عرصه بازار سرمایه نسبت به پیشگیری از جرم‌های علیه بازار سرمایه اقدام نماید.

پی‌نوشت‌ها:

- (۱) گفتنی است که در قلمرو بازار سرمایه ایران، برای نخستین‌بار در سال ۱۳۴۵ و از رهگذر تصویب قانون تأسیس بورس اوراق بهادار سیاست‌گذاری شده است.
- (۲) برای آگاهی بیشتر بنگرید به: میرزایی منفرد، غلامعلی (۱۳۸۹)، *حقوق کیفری بازار اوراق بهادار*، تهران: میزان.
- (۳) به‌موجب ماده ۲ قانون پیش‌گفته شورا و سازمان بورس و اوراق بهادار «در راستای حمایت از حقوق سرمایه‌گذاران و با هدف ساماندهی، حفظ و توسعه بازار شفاف، منصفانه و کارای اوراق بهادار و به منظور نظارت بر حسن اجرای این قانون ...» تشکیل می‌شود.
- (۴) گفتنی است که مطابق مواد ۴۶ و ۴۹ قانون پیش‌گفته برای کیفر دادن مرتکبان جرم‌ها علیه بازار سرمایه به مناسبت و با توجه به ماهیت هر یک از این رفتارها از سه ماه تا یک سال حبس یا از یک ماه تا شش ماه حبس و همچنین جزای نقدی شناسایی شده است.
- (۵) حقوق کیفری بازار سرمایه از شاخه‌های فنی علوم جنایی است که با رویکردی تخصصی به بررسی مقررات مربوط به جرم‌های علیه بازار سرمایه (بازار بورس اوراق بهادار) و واکنش‌های ناظر به آنها و همچنین چگونگی رسیدگی به این‌گونه رفتارهای مجرمانه مبادرت می‌ورزد.
- (۶) حقوق پیشگیری از جرم‌های علیه بازار سرمایه شامل مجموعه‌ای از مقررات ناظر به تدابیر و آیین‌های پیشگیری از ارتکاب بزهکاری‌های پیش‌گفته برای بار نخست است. این‌گونه دارای دو شاخه حقوق پیشگیری ماهوی و حقوق پیشگیری شکلی از جرم‌های مذکور است.
- (۷) گفتنی است که حق مذکور از مصادیق برجسته «حق بر امنیت» است که در پرتو آن شهروندان از حق بهره‌مندی از تدابیر غیرکیفری به‌منظور کاهش یا از میان رفتن عوامل جرم‌زا و بسترسازی جهت جامعه‌پذیر شدن افراد و کاهش پیدایش فرصت‌های مناسب جرم‌زا برخوردارند.
- (۸) گفتنی است که در پهنه سیاست جنایی، دو گونه پیشگیری فردمدار و موقعیت‌مدار برای مهار رفتارهای مجرمانه وجود دارد. گونه نخست، با تمرکز بر سامانه شخصیت افراد هدف جامعه‌پذیر ساختن شهروندان را

دنبال می‌کند و گونه دوم صرفاً با تمرکز بر موقعیت‌های پیش جنایی به دنبال کاهش فرصت‌های ارتکاب جرم است. بنابراین، گونه نخست، بر پیشگیری موقعیت‌مدار به جهت فراهم‌ساختن بسترهای اجتماعی شدن و کاهش احتمال شکل‌گیری انگیزه‌های مجرمانه در افراد برتری دارد و همواره «اصل پیشگیری فردمدار» در پهنه قلمرو سیاست جنایی حاکم است.

(9) See: Orange Australia's Colour City, Orang Community Safety and Crime Prevention Strategy Plan (2011-2015), Published in.

(۱۰) برای آگاهی بیشتر بنگرید به: منفرد، محبوبه و الهام دربندی فراهانی (مترجمان) (۱۳۹۰)، *راهنمای طراحی نظام آمار عدالت کیفری*، تهران: میزان، برای آگاهی بیشتر بنگرید به: قورچی‌بیگی، مجید (۱۳۹۴)، *جرم‌شناسی جرائم یقه‌سفیدها*، تهران: دادگستر.

(۱۱) رقم سیاه بزهکاری شامل آن دسته از جرم‌هاست که با وجود ارتکاب یافتن، از سوی نهادهای عدالت کیفری شناسایی نمی‌شوند.

(۱۲) کارشناس پیشگیری، از جمله کارگزاران سیاست جنایی است که به جهت داشتن تخصص در قلمرو جرم‌شناسی و خصوصاً جرم‌شناسی پیشگیرانه می‌تواند به ارائه نظرها و پیشنهادهای فنی/ تخصصی در زمینه علت‌شناسی و چگونگی مهار غیرقهرآمیز رفتارهای مجرمانه مبادرت ورزد.

(۱۳) گفتنی است که در سطح بین‌المللی نیز سازمان‌های جهانی و منطقه‌ای متعددی به تهیه و تدوین رفتارنامه‌های حرفه‌ای مبادرت ورزیده‌اند. برای آگاهی بیشتر بنگرید به: لانگست، پیتر و دیگران (۱۳۸۷)، *برنامه‌های جهانی مبارزه با فساد*، ترجمه امیرحسین جلالی فراهانی و حمید بهره‌مند بگ‌نظر، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی.

(۱۴) برای آگاهی بیشتر بنگرید به: نجفی ابرندآبادی، علی حسین (۱۳۹۲)، *تقریرات درس جامعه‌شناسی جنایی*، ویراست هفتم، دسترس‌پذیر در تارنمای: www.lawtest.ir

(۱۵) گفتنی است که بر اساس ماده یک اشخاص تحت نظارت همان «بورس‌ها» بازارهای خارج از بورس، کانون‌ها، شرکت‌های سپرده‌گذاری مرکز اوراق بهادار و تسویه وجوه و نهادهای موضوع قانون بازار اوراق بهادار که مجوز تأسیس یا فعالیت خود را از شورا یا سازمان دریافت نموده و تحت نظارت سازمان فعالیت می‌کنند هستند.

(16) See: International Center for the Prevention of Crime, International Report on Crime Prevention and Community Safety: Trends and Perspectives, 2010.

(17) See: Ministry of the Interior of the Czech Republic, Crime Prevention Strategy, Published in 2008.

(۱۸) گفتنی است که سازمان مذکور «توسعه شفافیت در بازار اوراق بهادار» را در شمار خط‌مشی کیفیت خود قرار داده است.

(۱۹) گفتنی است که بایسته‌های حضور کنشگران بازار سرمایه در فرایند انتشار و عرضه عمومی صراحتاً در ماده ۶ دستورالعمل مذکور پیش‌بینی شده است.

(20) See: Korsell, Lars Emanuelsson (2005), Methods to Prevent Economic Crime, Publisher the Swedish National Council for Crime Prevention.

(۲۱) گفتنی است که در پهنه سیاست جنایی ایران پیش‌بینی نکردن بودجه مستقل برای پیشگیری از جرم از مهم‌ترین چالش‌ها در این زمینه است به نظر می‌رسد تصمیم‌گیران سیاست جنایی به این اصل بنیادین چندان باور ندارند و به همین جهت با وجود پیش‌بینی ردیف بودجه جداگانه برای پیشگیری از جرم در

«لایحه پیشگیری از وقوع جرم» در نهایت این سیاست پیشنهاد شده در فرایند تصویب «قانون پیشگیری از وقوع جرم» در سال ۱۳۹۴ کنار گذاشته شده است.

(۲۲) گفتنی است که تنها نهاد تأسیس شده در قلمرو سازمان مذکور به‌عنوان زیرمجموعه معاونت نظارت بر بورس‌ها و ناشران «دبیرخانه کمیته مبارزه با پولشویی» است که البته به‌صورت مستقیم بر پیشگیری از جرم‌های علیه بازار سرمایه تکیه ندارد.

(23) See: Unodc (2000), Handbook on the Crime Prevention Guidelines (Making them Work), published.

منابع فارسی

الوانی، سیدمهدی و محمدحسین رحمتی (۱۳۸۶)، «فرآیند تدوین منشور اخلاقی برای سازمان»، *فصلنامه فرهنگ مدیریت*، سال پنجم، شماره ۱۵.

توسلی‌زاده، توران (۱۳۹۲)، *پیشگیری از جرائم اقتصادی*، تهران: جنگل.

دادخدایی، لیلیا (۱۳۹۰)، *فساد مالی - اداری و سیاست جنایی مقابله با آن*، تهران: میزان.

صادق‌نژاد نایینی، مجید (۱۳۹۳)، *مطالعه جرم‌شناختی جرائم اشخاص حقوقی خصوصی؛ از علت‌شناسی تا پیشگیری*، رساله دکتری، دانشکده حقوق دانشگاه شهید بهشتی.

صفاری، علی (۱۳۸۰)، «مبانی نظری پیشگیری وضعی از جرم»، *مجله تحقیقات حقوقی*، شماره ۳۳ و ۳۴.

قورچی‌بیگی، مجید (۱۳۹۴)، *جرم‌شناسی جرائم یقه‌سفیدها*، تهران: دادگستر.

کاردان‌زیرک، ندا (۱۳۹۲)، *ساختار و وظایف نهاد ناظر در بازار سرمایه*، پایان‌نامه دوره کارشناسی ارشد، دانشکده حقوق دانشگاه شهید بهشتی.

گسن، رمون (۱۳۹۲)، *جرم‌شناسی بزهکاری اقتصادی*، چاپ دوم، ترجمه و تحقیق شهرام ابراهیمی، تهران: میزان.

منفرد، محبوبه و الهام دربندی‌فراهانی (۱۳۹۰)، *راهنمای طراحی نظام آمار عدالت کیفری*، تهران: میزان.

میرزایی‌منفرد، غلامعلی (۱۳۸۹)، *حقوق کیفری بازار اوراق بهادار*، تهران: میزان.

نجفی‌ابرنآبادی، علی‌حسین (۱۳۸۳)، *پیشگیری عادلانه از جرم*، در: علوم جنایی (مجموعه مقالات در تجلیل از استاد دکتر محمد آشوری)، تهران: سمت.

نجفی‌ابرنآبادی، علی‌حسین و حمید هاشم‌بیگی (۱۳۹۰)، *دانشنامه جرم‌شناسی*، چاپ دوم، تهران: کتابخانه گنج دانش.

نیازپور، امیرحسین (۱۳۸۳)، «حقوق پیشگیری از بزهکاری در ایران»، *مجله حقوقی دادگستری*، شماره ۴۸ و ۴۹.

نیازپور، امیرحسین (۱۳۸۷)، *بزهکاری به عادت: از علت‌شناسی تا پیشگیری*، تهران: فکرسازان.

نیازپور، امیرحسین (۱۳۹۳)، «اساسی‌سازی حقوق پیشگیری از جرم در ایران»، *مجله پژوهش حقوق کیفری*، دوره دوم، شماره ۶.

ویلیامز، فرانکلین و مریلین مک‌شین (۱۳۹۳)، *نظریه‌های جرم‌شناسی*، ترجمه حمیدرضا ملک‌محمدی، چاپ پنجم، تهران: میزان.

منابع لاتین

- Actan, Doskun Can (2010), *Ethics for the prevention of corruption in Turkey*, published in: Community Safety: Trends and Perspectives.
- Council for Crime Prevention, 2005.
- Gabor, Thomas, (2011), *Evidence- based crime prevention programs: Aliterature review*, publisher criminal
- Geson, susan and Wilson, paul R (1998), *Crime Prevention*; published in Australlian Institue Criminlogy.
- International Center for the Prevention of Crime, International Report on Crime Prevention.
- Korsell, lars Emanuelsson (2005), *Methods to Prevent Economic Crime*, Stockholm: brottsforebyggande radet.
- Ministry of the interior of the Czech Republic, *Crime Prevention Strategy*, published in 2008
- Orange Australia's colour city, *orange community safety and crime prevention strategy plan (2015)*, published in 2011.
- Sagant, Valerie and Shaw, Margaret, *international report on crime prevention and community safety: trends and perspectives*, ICPC publisher, 2010.
- Bodson, J., Leeke, J., Lelandais, I., Nolin, G., Soria, L., & Virgin, M. (2008), International report on crime prevention and community safety: Trends and perspectives, *Montreal: International Center for the Prevention of Crime (ICPC)*.
- Siegel, Larry. J (2009), *Criminology, Thomson and wadsworth*, Second Edition.
- UNODC, Handbook on the Crime Prevention Guidelines (making them work), published in 2000.
- www.canaktan.org.
- Shaw, M. (2010), *Handbook on the Crime Prevention Guidelines: Making Them work*, United Nations Publications.

Archive of SID